

THOREAU
BIOGRAFIA ESSENCIAL

ANTONIO CASADO DA ROCHA

CLÀSSICS
DE LA PAU
I DE LA
NOVIOLÈNCIA

THOREAU

BIOGRAFIA ESSENCIAL

CLÀSSICS
DE LA PAU
I DE LA
NOVIOLÈNCIA

Llicència de reconeixement, no comercial i sense obra derivada

Sou lliure de compartir, és a dir, copiar i redistribuir el material en qualsevol mitjà i format sempre que es compleixin els termes següents:

- Reconeixement: Heu de reconèixer l'autoria de manera apropiada, proporcionar un enllaç a la llicència i indicar si heu fet algun canvi. Podeu fer-ho de qualsevol manera raonable, però no d'una manera que suggereixi que el llicenciador us dóna suport o patrocina l'ús que en feu.
- NoComercial: No podeu utilitzar el material per a finalitats comercials.
- SenseObraDerivada: Si remescleu, transformeu o creeu a partir del material, no podeu difondre el material modificat.

© 2013 Antonio Casado da Rocha

© 2020 Alba Galí i Jaume Salvanyà, per la traducció

© 2020 Ramon Alcoberro, pel pròleg

© Institut Català Internacional per la Pau (ICIP), per aquesta edició

c. Tapineria, 10, 3a

08002 Barcelona

T. 93 554 42 70

www.icip.cat

icip@gencat.cat

© 9 Grup Editorial, per aquesta edició

Angle Editorial

c. Mallorca, 314, 1r 2a B

08037 Barcelona

T. 93 363 08 23

www.angleeditorial.com

angle@angleeditorial.com

Il·lustracions: Paula Ortiz de Luna

Primera edició: setembre de 2020

ISBN: 978-84-18197-08-6

DL B 12761-2020

Imprès a Romanyà Valls, SA

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre, ni la incorporació a un sistema informàtic, ni la transmissió en cap forma ni per cap mitjà, sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per gravació o altres mètodes, sense el permís previ i per escrit dels titulars del copyright.

THOREAU

BIOGRAFIA ESSENCIAL

ANTONIO CASADO DA ROCHA

IL·LUSTRACIONS DE PAULA ORTIZ DE LUNA

PRÒLEG DE RAMON ALCOBERRO

TRADUCCIÓ D'ALBA GALÍ I JAUME SALVANYÀ

 Angle Editorial

L'Institut Català Internacional per la Pau (ICIP) va ser creat pel Parlament de Catalunya a finals del 2007. El Parlament va optar, a petició de la societat civil, per crear un organisme públic, independent del Govern i les entitats privades, dotat de personalitat jurídica pròpia i amb plena capacitat per obrar. La llei de creació de l'ICIP estableix que ha de prestar serveis a la ciutadania, al moviment per la pau, al món universitari i acadèmic i a les administracions públiques, mitjançant activitats de recerca, docència, transferència de coneixements, sensibilització i intervenció.

Per tal de difondre la cultura de pau i fomentar l'educació i la sensibilització de la ciutadania en aquesta matèria, l'ICIP ha creat quatre col·leccions de llibres adreçades a estimular la recerca, la divulgació i l'acció sobre temes de pau i seguretat al nostre país: «Clàssics de la Pau i de la Noviolència», adreçada a posar a l'abast de la ciutadania els i les autors que es consideren clàssics del pensament de la pau i de la noviolència; «Eines de Pau, Seguretat i Justícia», pensada per donar eines de reflexió i de treball a les persones compromeses amb la construcció de la pau i la justícia; «Pau i Seguretat», que vol posar a l'abast d'un públic acadèmic i especialitzat temes contemporanis tractats des del compromís amb la investigació per la pau, i «Noviolència i Lluita per la Pau», que vol difondre la noviolència com una filosofia i una pràctica cabdal per avançar en l'assoliment de la pau al segle XXI.

TAULA

Henry David Thoreau, un símbol de resistència per Ramon Alcoberro	9

THOREAU. BIOGRAFIA ESSENCIAL	23

Coses lliures i salvatges (a tall d'introducció)	29
Companyia (<i>dramatis personae</i>)	43
1856 (cada dia un déu)	47
Concord (el lloc més estimable del món)	51
Harvard (moltes branques i cap arrel)	57
Ellen (l'amor sense remei)	65
Emerson (el bruixot de la tribu)	73
Reformes (el club dels transcendentalistes)	81
Musketaquid & Merrimack (dos rius i un fracàs)	89
Desobediència civil (una nit a la presó)	99
Fulls (una nit al ras)	109
Caminar (sobre el món salvatge)	117
<i>Walden</i> (el llibre)	125
Maine & Cape Cod (cims, platges i boscos)	133
John Brown (un rifle de més llarg abast)	141
Henry (una vida de principis)	147
Epíleg (el mite Thoreau)	157
La màgia de Thoreau (addenda del 2013)	167
Materials (notes i fonts)	175
Cronologia (1817-1998)	213
Bibliografia (originals i traduccions)	225

COSES LLIURES I SALVATGES

(a tall d'introducció)

Henry David Thoreau va ser naturalista, agrimensor, mestre d'escola i fabricant de llapis; avui se'l considera un dels pares fundadors de la literatura nord-americana, profeta de l'ecologia i l'ètica ambiental, inventor de la desobediència civil. El poble de Concord, on va néixer el 1817, ha quedat immortalitzat en clàssics com *Walden* i en altres llibres de Thoreau menys coneguts a aquest costat de l'Atlàntic, però que han viatjat pel món bastant més que el seu autor. «He viatjat molt per Concord», deia ell.

Fa uns quants anys, mentre escrivia la tesi doctoral a la Universitat del País Basc, vaig descobrir algunes curiositats sobre Thoreau i l'acollida de la seva obra als països de llengua espanyola. El meu port de partida en aquest viatge a salts sobre l'oceà i els segles va ser el fons de reserva del centre cultural Koldo Mitxelena de Sant Sebastià, on avui es conserva la biblioteca del poeta Gabriel Celaya. Per poder treballar en aquesta preciosa sala, l'únic lloc públic de la ciutat amb la tranquil·litat i el silenci que jo necessitava, havia de demanar algun llibre del fons, i un dia vaig escollir l'exemplar de *Walden* que apareixia al catàleg. A partir d'aleshores, cada matí de feina començava amb el ritual de lliurar al funcionari de torn la sol·licitud per obtenir el llibre. M'agradava acaronar-ne les tapes, cobertes amb el reconeixible estampat de la col·lecció Austral, i el tacte aspre dels fulls es corresponia bé amb les reflexions de Thoreau, que em recordaven algun

poema de Celaya. Aquella edició de *Walden* tenia l'interès afegit de ser una traducció [al castellà] de 1949 publicada a Buenos Aires per Justo Gárate, un metge humanista guipuscoà. Em va cridar l'atenció una de les frases subratllades pel traç gruixut de Celaya:

si un enemigo toma la ciudad [Thoreau] puede, como el viejo filósofo, salir sin ansiedad por la puerta con las manos vacías.

Tal com confessava el traductor Gárate a peu de pàgina, ell també havia abandonat Bilbao en plena guerra civil quan, el 1937, l'enemic prenia la ciutat. Després de dur a terme un breu escritini, va comprovar que l'assegurança de vida és insegura, que el *nécessaire* no és necessari i que el més important és el que portem sota la pell; tot seguit es va embarcar cap a l'Argentina. Després vaig saber que abans de l'exili havia estudiat a Alemanya. Allà, al Freiburg in Baden de 1924, va llegir per primer cop alguna cosa sobre Thoreau en un estudi dedicat a Gandhi de l'escriptor francès Romain Rolland. Uns quants anys després, en el moment de traduir *Walden*, Gárate s'havia establert a Tandil, una zona muntanyosa sobre la Pampa humida a 350 quilòmetres de Buenos Aires, i ja participava en la Thoreau Society, una associació d'estudiosos i entusiastes fundada el 1941 per Walter Harding. Després de fer-me'n soci, vaig saber que aquesta versió de *Walden* no va ser la primera a l'Argentina, ja que quatre anys abans se n'havia publicat una altra, però Gárate hi va afegir moltes notes, va recopilar informació addicional sobre Thoreau dels agregats culturals de l'ambaixada dels Estats Units i es va documentar amb els escrits de Domingo Sarmiento, un argentí que havia visitat Concord el 1865. El 1969, la seva filla Nere Gárate va completar una traducció [al castellà] d'una altra obra de Thoreau, l'*Apología del Capitán John Brown*, per ser publicada a Buenos Aires perquè responia,

segons va dir el seu pare, a un problema de relativa actualitat. Juntament amb aquesta notícia, Justo Gárate va enviar a la Thoreau Society tota una recopilació de mencions a Thoreau en el món hispanoamericà, començant per la del filòsof bilbaí Miguel de Unamuno. Després d'examinar la bibliografia existent, Gárate va concloure que va ser el seu paísà qui va presentar per primera vegada el nom de Thoreau als lectors en llengua castellana. Efectivament, a la revista *Nuevo Mundo* de Madrid, el 7 de setembre de 1905, Unamuno va declarar que compartia

el desdén que E. D. Thoreau sentía hacia la prensa diaria y aquella su ocurrencia de que se comprometía a redactar un número con [un] año de anticipación, sin más que dejar los huecos para nombres y fechas.

L'ocurrència la podia haver llegit en qualsevol dels dos llibres publicats en vida per Thoreau, *A Week on the Concord and Merrimack Rivers* (1849) i *Walden* (1854). El primer no s'ha traduït mai al castellà. La primera versió [al castellà] del segon data com a mínim d'abril de 1907, quan es va traduir el capítol «Solitud» en el número II de la revista *Renacimiento Latino*, també publicada a Madrid. En aquest mateix número, el poeta Antonio Machado va escriure per a la secció «Glosario» una ressenya que acaba així:

Renacimiento cree de cierta actualidad espiritual la remembranza de este libro peregrino, en días en que andan los intelectos castellanos, por obra y gracia de unas cuantas comedias, soliviantados ante la supuesta contienda entre la vida que se vive y la que se lee. Renacimiento cree con Thoreau que dentro de toda vida completa está muy en su punto la lectura, y aun la interpretación de cuanto papel impreso y manuscrito incluyendo en este las cartas de amor corre por el mundo; pero quiere

que libros y cartas se lean, si es posible, al aire libre, porque el polvillo de las bibliotecas suele apolillar los corazones; el rumor de los pinos iy hasta Madrid tiene un pinar del dominio público! subraya maravillosamente los pensamientos hondos y las rimas frágiles; hay quien no ha comprendido el oculto significado de un verbo, modelo de conjugación, hasta que le ha estudiado debajo de un árbol, y la más fugitiva palabra es parábola si se escucha cara al mar, comentada por la brava voz del agua que bate la peña. Leed, pues, intelectuales españoles, si aún no le habéis aprendido de memoria, el libro de este intelectual que soñó como latino y como sajón puso en práctica su sueño; en él aprenderéis cosas fragantes, enseñadas con toda la seriedad de un humorismo que por esta vez no es melancolía y caminaréis a través de sus páginas por vericuetos que muchas veces no sabréis si son de bosque o de alma pero en cuya más recóndita encrucijada hallaréis la choza pequeñita como todo lo bueno en que, según palabras del propio ermitaño, «hay una silla para la soledad, dos para la amistad y tres para la compañía».

Tot i que potser hauria estat millor traduir «sociedad», *society*, on Machado diu «compañía», aquesta última citació prové d'un capítol de *Walden* diferent del que es va publicar a la revista *Renacimiento*, la qual cosa fa pensar que Machado coneixia el llibre sencer. De tota manera, l'obra de Thoreau no va tenir una difusió més àmplia fins a mitjan segle, quan Gárate va publicar la seva versió de *Walden* a l'editorial Espasa-Calpe i es va editar també la primera traducció castellana de l'assaig de Thoreau sobre la desobediència civil, aquesta vegada a Xile. El tiratge d'aquest últim llibre es va limitar a cent exemplars, en commemoració dels cent anys de la publicació de l'original (1849-1949), i va ser reeditat per la premsa de la Universitat de Santiago de Xile el 1970. També van veure la llum algunes antologies d'escrits a l'Argentina i Costa Rica, però a Espanya no va ser fins al final del

règim franquista que Thoreau torna a ser publicat: el 1975 va aparèixer en una antologia dedicada als anarquistes; el 1976 Thoreau n'encapçalava una altra dedicada a la no-violència com a arma política i *Walden* es tornava a traduir al castellà a Barcelona. El 1977 Justo Gárate va tornar a Bilbao, on va ser nomenat professor honorari de la Universitat del País Basc. Va morir a Mendoza, a l'Argentina, el 1994.

Cinc anys més tard, jo no aconseguia acabar la tesi i vaig decidir passar una temporada en un institut de Nova Anglaterra. Tenia propòsits més urgents que historiar les traduccions al castellà de Thoreau, però aquell desig viatger de contemplar els paisatges sobre els quals hem llegit (quin filòsof no ha somiat plantar els peus sobre l'Acròpolis, o perdre's per un seminari a la ciutat de Jena) em va fer prometre'm que abans de tornar a Europa jo també passejaria pels boscos de Walden. El dia que em vaig decidir a agafar el tren cap a Concord, el 19 d'abril, s'hi celebrava el Patriot's Day, commemoració de la batalla que va iniciar la Revolució Americana. El poble em va recordar un museu de figuretes en tota regla i, en efecte, aquell matí no hi faltaven soldats d'uniforme: vermell els anglesos, verd els colons. Aliè a la desfilada sorollosa, vaig buscar refugi a la biblioteca pública de Concord, on vaig poder saludar l'estàtua sedent d'Emerson i, després de descobrir que la semblança amb l'efígie de Lincoln que es troba a Washington no és casual, ja que totes dues són obra del mateix escultor, vaig sol·licitar un carnet de lector al tauler. Una vegada superats els entrebancs habituals mostrant el passaport i al·ludint a certs contactes a Boston, finalment vaig aconseguir asseure'm davant un munt de llibres de Thoreau i sobre Thoreau. Al cap d'unes quantes setmanes, vaig tornar a Concord per visitar el cementiri de Sleepy Hollow i presentar-li els meus respectes. Era un 6 de maig, la mateixa data en què va morir el 1862, i havia quedat per reunir-me amb un grup de veterans locals de la Thoreau Society. Des-

prés d'unes paraules de benvinguda, algú va llegir el seu passatge favorit i ens va invitar a la resta a fer el mateix. Vaig disculpar-me pel meu anglès, vaig treure de la motxilla un llibret que m'havia donat Juan José Coy, un professor de Salamanca, i vaig llegir el que ara tradueixo:

Això ho anomenem la terra de la llibertat? Quin sentit té alliberar-nos del rei Jordi per continuar essent esclaus del rei Prejudici? Quin sentit té néixer lliures si no podem viure com a persones lliures? Quin valor té la llibertat política si no possibilita la llibertat moral? Fanfarronegem de la llibertat per ser esclaus o de la llibertat per ser lliures? Som una nació de polítics preocupats per la defensa de la llibertat. Però potser només els fills dels nostres fills podran ser realment lliures.

En acabar vaig percebre un cert malestar en els meus companys, com si la lectura hagués espatllat la celebració. Hi havia alguna cosa xocant en el fet que aquest predicador de la pobresa voluntària fos objecte d'homenatge en una de les comunitats més acomodades d'un dels països més opulents del món. Potser per això Joyce Carol Oates veu en Thoreau l'escriptor més polèmic d'Amèrica (el poeta suprem de la duplicitat, l'evasió i el misteri, així és com el va descriure) i Paul Auster el considera un estilista ple d'agudesa i energia mental, un dels millors prosistes en llengua anglesa, però també alguna cosa més, ja que el seu concepte de la *resistència passiva*, diu, ha donat la volta al món:

Thoreau va influir de manera decisiva en Tolstoi, en Gandhi (que no hauria existit sense ell), en Romain Rolland, i sobretot en el moviment dels drets civils de Martin Luther King.

Aquesta resistència no va ser tan passiva com sembla, però tampoc em va estranyar la fascinació d'Auster per

Thoreau i els seus contemporanis, com Herman Melville o el seu amic Nathaniel Hawthorne. Quan Thoreau va acabar d'escriure *Walden*, Melville publicava un conte, *Bartleby l'escrivent*. Segons el narrador de *Bartleby*, res no exaspera tant una persona seriosa com una resistència passiva, tot i que tal vegada, afegeix, aquesta persona, si està de bona jeia, s'esforçarà caritativament per endevinar amb la imaginació allò que per a l'enteniment ha estat impossible de resoldre. Així Thoreau, després de resistir-se de totes les maneres possibles a qualsevol tipus d'esclavitud o domesticació, encara avui continua exasperant les persones serioses. Vaig pensar que potser caldria reinterpretar la seva vida un cop més.

Va ser llavors quan vaig decidir fer un retrat de Thoreau: una semblança personal, encara que fos en miniatura. No volia limitar-me a repetir el que ja havia dit Walter Harding, un professor de literatura a Nova York que va recollir pràcticament tot el que en sabem, sinó més aviat seguir el consell de Mark Twain, que va escriure que si una biografia prescindís de les petites coses i només esmenta les principals no traça en absolut un retrat apropiat de la vida d'un home. Per a Twain el més important era el detall revelador: descriure els veritables interessos del personatge a través d'algun incident al qual es puguin vincular les seves emocions. No és fàcil, i la dificultat no solament rau en el fet que, com va escriure Thoreau, la grandesa d'un gran personatge es presenta de manera ben diferent a gent diversa; també cal tenir en compte que escriure la biografia d'un escriptor és especialment complicat, ja que els escriptors acostumen a ser moltes persones al mateix temps. A més, Thoreau va viure una època decisiva en la història i la literatura de Nord-amèrica. En paraules d'Auster, va ser un dels primers a fixar-se en les contradiccions dels Estats Units, un país agrícola, de granges i camperols, que la industrialització transformaria

de mica en mica. Mitjançant el narrador de la seva novel·la *Leviatan*, Auster suggereix que des d'aleshores Amèrica ha perdut el rumb:

Thoreau era l'home que ens podia llegir la brúixola, i ara que no hi és, no ens queden esperances de retrobar-nos a nosaltres mateixos.

Com veurem, el mite Thoreau continua viu i encara podem trobar-nos-hi nosaltres mateixos. Ara bé, per no mal interpretar el seu *llegat de protesta creativa* (així el va descriure Martin Luther King) cal entendre'l en els seus propis termes, dins del context format per les coses i les persones que li importaven, i evitar posar-lo al servei d'altres fins. No m'acaba de convèncer la interpretació del crític literari Harold Bloom, per a qui l'obra de Thoreau és una mera revisió, tot i que molt astuta i poderosa, del filòsof nord-americà del moment, Ralph Waldo Emerson. És cert que Thoreau va créixer intel·lectualment a l'ombra d'un mentor la fama del qual va sobrepassar aviat el marc dels Estats Units, i que aquesta proximitat va marcar tant la seva escriptura com la seva lectura posterior. Però no va ser-ne l'únic deixeble, ni tampoc el més famós, ja que la influència d'Emerson s'estén fins a José Martí o Friedrich Nietzsche, que acostumava a viatjar amb un exemplar dels seus *Assaigs* al bagul... Vaig optar per imaginar Thoreau mitjançant els éssers que estimava, les «coses lliures i salvatges», per poder explicar així la seva vida seguint el fil de les meves lectures i records, allò que Marguerite Yourcenar va dur a terme de manera insuperable a *Mèmories d'Adrià*:

Refer des de dins allò que els arqueòlegs del segle XIX han fet des de fora.

Sens dubte, és impossible conèixer amb exactitud com pensava o sentia un autor del passat, i això és especialment cert en Thoreau, que sempre va ser molt selectiu amb el que mostrava en públic. Una reconstrucció com la que jo intentava fer, basada en materials biogràfics i textos de l'autor estudiat, no es pot sostreure a l'ús constant de les conjectures. Per això, portat pel desig d'escriure sense academicismes (sense límits, com va dir Thoreau a *Walden*), vaig anar eliminant totes les cometes i molts d'aquells *potser* i *probablement* que acostumen a matisar els assaigs de naturalesa especulativa. Al cap i a la fi, Thoreau no va escriure mai la seva autobiografia. I tampoc li va fer falta, ja que per explicar-se a si mateix tenia un diari que va arribar a superar els dos milions de paraules: aquesta és i serà sempre la seva única biografia autoritzada. Aquest diari no era només el seu taller d'escriptura, sinó també una «tecnologia del jo» que utilitzava per donar raó i sentit als seus dies. Fent-lo complia allò que demanava de cada escriptor, tard o d'hora: un relat senzill i sincer de la seva vida, com si l'enviés als seus des d'un país llunyà; perquè si ha viscut sincerament, va aclarir, ha hagut de ser lluny d'aquí. Va intentar viure de manera sincera i profunda a la Nord-amèrica del segle XIX, esprenent tot el suc de la vida, i crec que se'n va sortir amb èxit: almenys Emerson va dir d'ell que va aconseguir viure al dia, sense ser mortificat per la memòria. Com a lector, Thoreau no sentia gaire curiositat pels herois de les novel·les. Li interessava més la vida quotidiana dels autors, que per a ell eren els únics herois de veritat. Observador tenaç i obsessionat per l'autenticitat, atorgava poc pes als esdeveniments dels quals s'acostuma a parlar en les biografies. Li resultava difícil recordar en el diari les cases on havia viscut, però era conscient que els biògrafs es dediquen precisament a establir aquests fets, i que potser els atorguen una importància indeguda:

En el meu diari comprovo que els fets més importants de la meua vida, en el cas que hi quedin recollits, no acostumen a portar data.

Si fos cert que el caràcter peculiar de cadascú es revela en cada gest i cada acte, i així ho creia Thoreau, aleshores n'hi hauria prou amb seleccionar bé aquests trets perquè el retrat fos exacte. Tan precís em resultaria incloure la visió que tenia de si mateix (es considerava un gran exagerador) com detalls en aparença trivials, així que en benefici de les petites coses que importen vaig començar a relegar nombrosos esdeveniments a una taula cronològica, fet que va ser molt útil per no haver de farcir el text amb dates excessives. A més d'aquesta taula, vaig aconseguir un mapa de la vila i dels voltants de Concord, i vaig destinar moltes tardes a recórrer aquests indrets. Que el *Walden* dos de Skinner sigui lectura obligatòria en moltes facultats com a il·lustració de l'escola conductista en psicologia, juntament amb el fet que aquesta obra sigui una utopia, una obra de ficció sobre quelcom que encara no ha passat, fa pensar a molta gent que *Walden* «u» també ho és. Però Thoreau no escrivia ficcions ni utopies; *Walden* és un lloc tan real com literari. No recordo quan vaig baixar a banyar-me a l'estany per primer cop: potser va ser el mes de maig, perquè l'aigua encara era freda, però tan neta que en podia veure amb claredat el fons arenós mentre nedava. Com va dir l'escriptor E. L. Doctorow, *Walden* és un lloc modest, un simple estany i un bosc qualsevol de Nova Anglaterra, però Thoreau el va convertir exactament en allò que havia de ser, ja que es va representar a si mateix com l'Home Comú, i va escollir *Walden* perquè fos el seu Lloc. El seu lloc amb majúscules; el seu lloc propi, com va escriure en el seu diari:

Si vols saber com penso has d'intentar posar-te en el meu lloc.

Però per fer-ho un altre cop, ja no necessitava tornar a Walden. Llegint *Walden*, el llibre, ja n'hi ha prou per experimentar el que l'antropòleg Roger Bartra ha descrit com el testimoni d'un itinerari cap a la nostra primigènia condició salvatge. En realitat, es podria dir que el motiu principal en tota l'obra de Thoreau és una indagació del que en anglès anomenen *wilderness*, paraula difícil de traduir que fa referència a la naturalesa habitada únicament per les feres i, si de cas, per homes i dones salvatges. Aquesta naturalesa salvatge o deserta fa referència a un espai interior i anterior a la civilització. De la mateixa manera que el personatge de Marlow a *El cor de les tenebres*, quan rememora el comandant romà que arriba després de penoses marxes a un país, l'actual Anglaterra, on l'envolta

tota aquella vida misteriosa de la selva que es remou al bosc, a les jungles, als cors dels salvatges.

Thoreau explora aquesta qualitat salvatge mentre cerca riu amunt una trobada amb aquest cor dels ancestres. Bartra conclou que el seu salvatgisme és sever, disciplinat i senzill, una font de perills, però també l'origen de la seva llibertat moral i política. És important recordar que, quan Thoreau es deixa envair per la naturalesa salvatge, no ho fa per proposar aquest estat com un estil de vida, sinó com un model per pensar i sentir la condició humana. En aquest sentit, el seu punt de vista s'assembla al que adoptarà Italo Calvino a *El baró rampant*: la soledat com a artifici per examinar la natura i la societat mateixa. La soledat de Thoreau no és, doncs, la del misantrop eremita o la de l'home salvatge de les mitologies. Tota vida humana posseeix una dimensió social o comunitària i una dimensió natural o biològica i, contra el que podria semblar, Thoreau no en nega cap. Més aviat identifica les coses lliures i les salvatges com els dos pols d'atracció en

cadascuna d'aquestes dimensions, i afirma de passada que resulta impossible separar-les. Buscant transcendir els límits de l'experiència humana, el seu pensament no admet fronteres entre el món físic i el món moral, i sens dubte se sentiria còmode amb una curiosa imatge encunyada pel filòsof renaixentista Francis Bacon en la seva batalla contra Aristòtil, Plató i altres mestres del passat. Tal com la recull Fernando Savater,

Bacon decía que las antiguas filosofías habían sido como animales domésticos criados en la seguridad clausurada del corral, pero que la filosofía del porvenir sería como un animal salvaje y libre, que corre sin respetar cercados ni fronteras campo a través y busca donde puede su sustento.

Quan Thoreau encara no havia fet trenta anys, Marx i Engels van afirmar en el llibre *La ideologia alemanya* (1846) que el món natural no és un món donat directament per a tota l'eternitat, sempre el mateix, sinó el producte de la indústria i de l'estat de la societat. Thoreau proposa una reflexió complementària sobre la dependència del món social respecte del món natural, i insisteix que mai podrem preservar totes les coses bones de la humanitat sense protegir també les bones però no humanes: el món salvatge. Aquest és un concepte tan ambigu com ineludible, i no falten els qui, com el poeta i assagista Gary Snyder, troben en aquesta qualitat salvatge la naturalesa essencial de les coses naturals, que en la manifestació de la consciència es pot entendre com

una percepció desperta, plena d'imaginació, però també font d'una intel·ligència atenta, necessària per a la supervivència.

Aquí s'ha de destacar el caràcter precursor de Thoreau per a l'actual pensament ecologista. En particular, es manifesta

la seva influència en Aldo Leopold, el pare de la *land ethic* o ètica de la terra. Leopold va observar que les tradicions ètiques predominants a Occident no donaven consideració moral als éssers no humans, i va proposar trencar amb aquest fet permetent l'entrada de la biosfera en el *club moral*: els animals, les plantes, els sòls i les aigües. Potser es podria aconseguir un canvi de valors com aquest, va afirmar Leopold abans de morir, el 1948, si valoréssim els éssers artificials, domèstics i reclosos des del punt de vista dels éssers naturals. Una idea semblant a la que Thoreau va escriure a *Walden*, quan va proposar que els estanys de Concord fossin rebatejats amb noms nous, agafats aquest cop dels peixos o els ocells que els poblaven, o

d'algun home o nen salvatge el fil de la història del qual estigui lligat amb el seu.

El mateix Thoreau va teixir la seva vida a partir de molts fils, que al seu torn formaven part d'altres vides. (Si n'estires el cabdell, l'acabes trobant en els paisatges, els llibres o les persones que va estimar.) Entendre la mútua imbricació del món natural i el social, de les coses lliures i les salvatges; trenar el fil de les seves històries amb el de les nostres. Potser aquesta no és una transformació fàcil ni ràpida, però sí que és possible, i les pàgines que segueixen intenten donar-ne fe. Perquè en el món segons Thoreau, com va dir ell,

totes les coses bones són salvatges i lliures.